

Samhällets stöd måste utvecklas

Nyligen presenterade Riksrevisionen en rapport där man granskat samhällets stöd till anhöriga omsorgsgivare. I rapporten lyfter man fram en lång rad brister och förbättringsområden.

Slutsatsen är att många anhöriga tvingas ta ett större ansvar för en närståendes vård och omsorg än de vill och orkar på grund av brister i det offentliga utbudet. Samtidigt får anhöriga inte det stöd som de behöver för att kunna hantera sin situation.

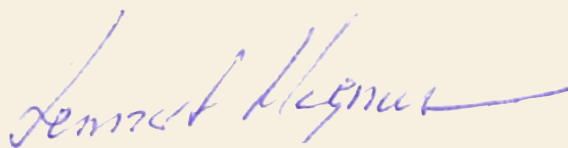
Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Nka, ställer sig bakom Riksrevisionens syn på dagens anhörigstöd. Det är samma signaler som vi får från personal i vård och omsorg, forskarvärld och anhörigorganisationer.

Riksrevisionens rapport har fått mycket medial uppmärksamhet och anhörigfrågan har därigenom hamnat i fokus i samhällsdebatten. Vår förhoppning är att intresset inte ska svalna, utan resultera i ett förbättrat samhällsstöd till anhöriga.

Ett bra stöd är inte enbart en angelägen fråga för de cirka 1,3 miljoner vuxna svenskar som regelbundet vårdar, hjälper eller stödjer en närstående. Det är också en fråga som berör hela samhället eftersom anhöriga omsorgsgivare är en viktig del av vår välfärd.

Samhället skulle inte klara av att tillgodose medborgarnas behov av vård och omsorg utan de anhörigas insatser, något som också Socialstyrelsen konstaterat. Det är därför rimligt att de anhöriga får ett gott stöd som passar in i deras livssituation. Utan rätt stöd kan anhörigas hälsa, ekonomi, arbetssituation, fritid och relationer påverkas negativt – något som även får konsekvenser för samhället.

Riksrevisionens granskning har resulterat i ett antal slutsatser och rekommendationer som väl stämmer överens med Nka:s uppfattning. Vi vill gärna sprida dem till en bredare målgrupp och har därför tagit fram den här foldern. I den kan du ta del av en sammanfattning av rapporten. Här kan du också läsa hur Nka driver utvecklingsarbetet vidare.

LENNART MAGNUSSON
Verksamhetschef och forskare
Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Nka

Riksrevisionens slutsats: Dagens stöd

Staten inte har gett goda förutsättningar för ett stöd till anhöriga som motsvarar behoven. Det är den övergripande slutsatsen i Riksrevisionens rapport ”Stödet till anhöriga omsorgsgivare”. För att förbättra situationen vill Riksrevisionen bland annat att kommunernas och landstingens uppdrag kring anhörigstöd blir tydligare.

I rapporten lyfts ett antal konkreta slutsatser och rekommendationer fram. Här sammanfattas några av dessa.

Det bästa stödet för anhöriga är en god vård och omsorg

→ Det ska vara frivilligt att ge anhörigstöd i Sverige. Riksrevisionen anser att en förutsättning för frivillighet är att det finns alternativ till anhörigas insatser i form av en god offentlig vård och omsorg. Men Riksrevisionen gör bedömningen att många anhöriga tar på sig ett större ansvar än vad de egentligen vill på grund av brister i vården och omsorgen.

Organiseringen av vården och omsorgen bidrar till att anhörigas börda ökar. En av de tyngsta bördorna för anhöriga är rollen som samordnare och koordinator, men om inte anhöriga tog på sig denna uppgift skulle mycket falla mellan stolarna.

Riksrevisionen anser att kvalitetshöjande åtgärder inom vård och omsorg är det som i störst utsträckning skulle förbättra anhörigas situation.

Brister i samordningen mellan olika vårdnivåer är ett svårlost problem som är kopplat till den nuvarande fragmentiseringen av vården och omsorgen.

Information och bemötande behöver förbättras

→ Riksrevisionens intervjuer med anhöriga visar att många känner sig osynliga och upplever att sjukvården och kommunen tar deras insatser för givna. Anhöriga vill bli sedda och få information och kunskap. Anhöriga behöver också bättre information om rätten till insatser.

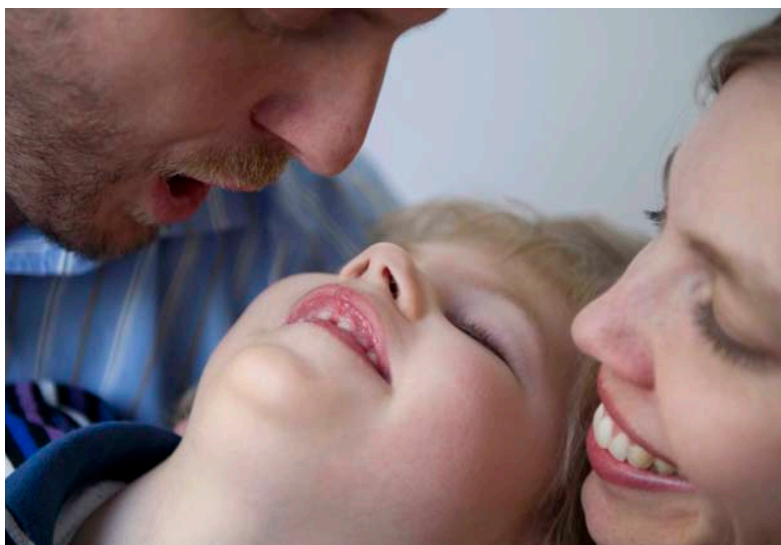

Foto: Anna Peila

Riksrevisionen rekommenderar att det tas fram utbildningar för att sprida kunskap till anställda i kommuner och landsting om anhörigas betydelse för vård och omsorg. Viktiga områden i en sådan utbildning är bemötande och information. Vidare rekommenderar man att Socialstyrelsen får i uppdrag att informera om rätten till stöd och insatser.

Kommunernas anhörigstöd behöver utvecklas

→ Enligt socialtjänstlagen är kommunerna sedan 2009 skyldiga att erbjuda stöd och underlätta för anhöriga. Riksrevisionen konstateras i sin rapport att intentionerna med lagändringen inte har uppnåtts. Brister i stödets kvalitet och flexibilitet leder till att många anhöriga inte vill utnyttja det.

Det finns stora skillnader mellan kommuner i vilket stöd som erbjuds

anhöriga. Skillnader finns också mellan förvaltningar i samma kommun. Detta innebär att anhöriga inte erbjuds stöd på lika villkor. Därtill kommer att olika anhörigrupper behandlas olika. Mest stöd erbjuds sammanboende äldre.

Anhörigstödet i kommunerna är främst uppbyggt kring generella serviceinsatser, medan stödformen ”bistånd för egen del” används i liten utsträckning.

Granskningen visar även att omfattningen av anhörigstödet är svår att följa upp på grund av bristande dokumentation.

Riksrevisionen anser att kommunernas anhörigstöd behöver utvecklas för att uppfylla intentionerna om ett individualiserat, flexibelt och kvalitativt stöd. Stödet behöver anpassas till anhörigas skiftande behov.

motsvarar inte behoven

Staten bör ge bättre förutsättningar för det kommunala anhörigstödet

→ Socialstyrelsen har haft flera vägledande insatser hur lagändringen från 2009 ska implementeras i kommunerna. Därtill har ett nationellt kunskapscentrum inrättats för att förbättra kunskapsläget. Trots dessa insatser nås inte intentionerna med det kommunala anhörigstödet och det skiljer sig fortfarande åt vilket stöd anhöriga erbjuds inom och mellan kommuner, konstateras det i rapporten.

Riksrevisionen anser att staten inte har gett tillräckligt goda förutsättningar för ett kommunalt anhörigstöd som motsvarar intentionerna och rekommenderar därför att socialtjänstlagen förtydligas.

Statens styrmedel kan användas bättre

→ Staten har sedan 1999 satsat cirka 2 miljarder kronor på att utveckla anhörigstöd i kommunerna. Granskningen visar att det delvis är oklart vilka resultat som uppnåtts med de statliga satsningarna.

Hittills har det inte gjorts någon riktad tillsyn av hur kommunerna erbjuder anhöriga stöd. Riksrevisionen tror inte heller att detta skulle vara ett ändamålsenligt styrmedel och därför förordar man inte en sådan insats.

Riksrevisionen rekommenderar att regeringen bör ta ställning till hur anhörigstödet ska dokumenteras i kommunerna – för att på så sätt möjliggöra uppföljning, ökad kunskap samt tillsyn av anhörigstödet.

Det behövs mer kunskap om anhörigomsorgen

→ Riksrevisionen konstaterar att det inte finns några jämförbara studier om anhörigomsorgens utveckling över tid. De undersökningar som finns

har gjorts av olika aktörer och med olika frågor och urval. Resultaten är därmed svåra att jämföra.

Riksrevisionen rekommenderar att en myndighet får i uppdrag att följa anhörigomsorgens omfattning över tid liksom konsekvenserna för individer och samhället. En samhälls-ekonomisk analys bör också tas fram med fokus på jämställdhetsaspekterna.

Det bör vara lättare att förena anhörigstöd med arbete

→ Anhöriga som arbetar och ger omsorg är ofta beroende av arbetsgivarens välvilja för att kunna stanna kvar på arbetsmarknaden. De stödformer som finns täcker bara delar av de anhörigas behov och används i liten utsträckning, konstaterar Riksrevisionen. Anställda får i stället hitta egna lösningar, som att ta ut semester och flexitid.

Riksrevisionen rekommenderar att delar av socialförsäkrings-systemet och arbetsmarknadslagstiftningen anpassas till de anhörigas behov.

Landstingens uppdrag kring anhörigstöd bör bli tydligare

→ Landstingen har ingen lagstadgad skyldighet att erbjuda vuxna anhöriga stöd. Det generella förebyggande uppdraget i hälso- och sjukvårdslagen är inte styrande för landstingen när det gäller stöd till anhöriga.

Riksrevisionen konstaterar vidare att det saknas ett systematiskt arbete med anhörigstöd i landstingen. Det anhörigstöd som finns är antingen en följd av lokala initiativ eller eldsjälares arbete.

Riksrevisionen rekommenderar att landstingets ansvar för stöd till anhöriga förtydligas i hälso- och sjukvårdslagen.

Därför granskas stödet till anhöriga

Det finns flera skäl till varför Riksrevisionen valt att granska stödet till anhöriga. Ett skäl är att anhöriga har en samhällsbärande funktion. Ett annat skäl är att omfattningen på anhörigomsorgen har ökat på senare tid.

Samtidigt ska det vara ett frivilligt åtagande att vara anhörig omsorgsgivare, och insatserna ska vara ett stöd till det offentligas insatser. I praktiken är det dock tvärtom, att den offentliga vården och omsorgen är ett komplement till de anhörigas insatser.

Så gjordes granskningen

För att genomföra granskningen har Riksrevisionen använt flera metoder. Man har bland annat intervjuat anhöriga, anhörig- och patientorganisationer, forskare, personal i kommun och landsting, samt anställda vid Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Nka. Därtill har man gått igenom ett antal olika studier och kartläggningar som Socialstyrelsen och andra aktörer genomfört tidigare.

Hela rapporten går att läsa på Riksrevisionens webbplats, www.riksrevisionen.se.

Detta är Riksrevisionen

Riksrevisionens uppdrag är att granska vad statens pengar går till och hur effektivt de används. Det oberoende uppdraget är skyddat i grundlagen och ger Riksrevisionen mandat att kritiskt granska statliga myndigheter och verksamheter.

Riksrevisionen kontrollerar om direktiv, regler och föreskrifter följs och om målen nås. Man rapporterar om de brister man finner och ger också rekommendationer hur effektiviteten kan bli bättre. Riksrevisionen leds av tre riksrevisorer som utses av riksdagen.

Så driver Nka utvecklingen vidare

I Riksrevisionens rapport finns en rad rekommendationer om hur stödet till anhöriga omsorgsgivare ska bli bättre och effektivare. Inom flera av dessa förbättringsområden pågår ett utvecklingsarbete vid Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Nka.

Webb- och högskoleutbildningar

→ I dagsläget tar Nka fram webb- och högskoleutbildningar för anhöriga och vård- och omsorgspersonal.

Hösten 2014 startar till exempel en 7,5-poängs högskoleutbildning om stöd för anhöriga till personer med psykisk ohälsa i samverkan med Ersta Sköndal högskola.

Stöd i lokalt utvecklingsarbete

→ Nka kan också stötta landsting och kommuner med kunskap och olika former av metodstöd. Under våren 2014 har Nka – tillsammans med Anhörigas Riksförbund – uppväktat samtliga landsting och erbjudit stöd i utvecklingen av anhörigstöd.

Kunskap och forskning

→ För att öka kunskapen om stöd till anhöriga har Nka sammanställt svensk och internationell forskning på området.

Hittills har 17 sådana kunskapsöversikter publicerats. Dessa finns även tillgängliga via Nka:s webbplats. Kunskapsöversikterna kommer också att ges ut i populärvetenskapliga kortversioner.

På Nka:s webbplats finns även sju inspirationsskrifter. De är baserade på resultat från Nka:s cirka 150

blandade lärande nätverk. I ett nätverk kommer många olika grupper på en ort till tals, till exempel anhöriga, vård- och omsorgspersonal, chefer och politiker. Tanken är att nätverket ska leda till ett lokalt utvecklingsarbete.

Lättillgänglig information

→ Information om anhörigas rättigheter, olika former av anhörigstöd, vart man vänder sig och mycket annat finns att läsa på Nka:s webbplats. Här finns även en fråga- och svarsfunktion. Vissa frågor och svar publiceras i oidentifierad form så att alla kan ta del av dem. Idag innehåller svarsbanken närmare 200 besvarade frågor.

Konferenser och nätverk

→ Varje år arrangerar Nka ett antal konferenser, mötesdagar och seminarier. Nka driver även ett forskarnätverk och ett nätverk med idéburna organisationer. I det nationella nätverket för länssamordnare deltar Nka aktivt för att stödja kommunerna i utvecklingen av stödet till anhöriga.

Ett anhörigvänligt arbetsliv

→ För att utveckla stöd till förvärvsarbetande anhöriga har Nka startat ett projekt tillsammans med Anhörigas Riksförbund och intresserade arbetsgivare inom privat och offentlig verksamhet. Projektet ingår i det internationella nätverket Employers for Carers.

Nka

Nationellt kompetenscentrum anhöriga

Postadress: Box 762, 391 27 Kalmar. Telefon: 0480-41 80 20
E-post: info@anhoriga.se Webbplats: www.anhoriga.se

Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Nka, är en samarbetsresurs för att utveckla framtidens anhörigstöd. Nka startade sin verksamhet i januari 2008. Arbetet sker på uppdrag av Socialstyrelsen och Socialdepartementet.